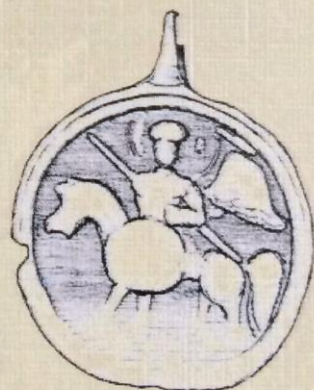

АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тези доповідей IV міжнародного
наукового семінару

м. Чернівці, 11 грудня 2020 року

Міністерство освіти і науки України
Інститут археології НАН України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
ВГО «Спілка археологів України»

IV міжнародний науковий семінар

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей

м. Чернівці, 11 грудня 2020 р.

Чернівці

Технодрук

2020

ОРГКОМІТЕТ

Добржанський О. В., д.і.н., проф. (*голова*)
Скорейко Г. М., к.і.н., доц. (*заступник голови*)
Моця О. П., д.і.н., проф., чл.-кор. НАН України
Михайлина Л. П., д.і.н., доц., ст.н.с.
Пивоваров С. В., д.і.н., проф.
Рідуш Б. Т., д.г.н., проф.
Чучко М. К., д.і.н., проф.
Возний І. П., д.і.н., проф.
Кулаковська Л. В., к.і.н., ст.н.с.
Петраускас О. В., к.і.н., ст.н.с.
Манігда О. В., к.і.н., н.с.
Ткачук Т. М., к.і.н.
Черновол Д. К., к.і.н., н.с.
Прохненко І. А., к.і.н., доц.
Буйновська Є. В.
Баюк В. Г.
Руснак О. В., к.і.н.
Грига В. В.
Боднарюк М. І.
Романович Т. І.
Калініченко В. А., к.і.н.
Ільків М. В., к.і.н. (*секретар*)

Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей IV міжнародного наукового семінару (м. Чернівці, 11 грудня 2020 р.). – Чернівці: Технодрук, 2020. – 238 с.

Тези доповідей наукового семінару присвячені актуальним питанням археології Буковини та сусідніх регіонів. Розглядається проблематика кам'яної доби, епохи палеометалу, раннього заліза, середньовіччя та раннього нового часу, а також історії вивчення, охорони та використання об'єктів археологічної спадщини, музеєфікації старожитностей краю. Результати досліджень представили науковці та краєзнавці з Чернівецької, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської областей, Києва, Луцька, Ужгорода, Кам'янця-Подільського (Україна), Берліну (Німеччина), Брюсселя (Бельгія), Будапешта (Угорщина), Бухареста, Сучави і Ясс (Румунія), Кембриджа (Великобританія), Кишинєва (Молдова), Стамбула (Туреччина), Сянока (Польща).

© Науково-дослідний Центр
Буковинознавства, 2020
© Автори, 2020

Гуцал В. Археологічні дослідження Чернівецького університету 1957 р.....	46
Dergaciova L., Bodnariuc N. Numismatic discoveries from Vârlinți site in Northern Bukovina.....	51
Добрянський В. До питання функціонування городищ княжої доби у нижній течії межиріччя Серету та Джурина: апробація матеріалів з археології та ономастики.....	54
Добрянський В. Фалічна підвіска римського часу із Західного Поділля.....	60
Добрянський В., Площанський П. Попередні результати археологічних та спелеологічних досліджень біля печери Теклівська на лівобережжі Дністровського каньйону.....	65
Драгомирецька О. Намистини «мінського типу» з Чорнівського городища – шедеври ювелірного мистецтва давньоруського часу.....	68
Желага Д., Черновол Д., Якубина С., Поміркоаний В. Пам'ятки трипільської культури за результатами розвідок на Сокирянщині 2019 р.	71
Льків М., Боднарюк М. Гривна-корона зі Станівців на Буковині.....	74
Льків М., Якубина С. Ножі з клеймами Ранньонового часу з поселення Лопатове.....	77
Калініченко В., Михайлина Л., Пивоваров С. Нові знахідки предметів озброєння і спорядження бойового коня з Ревнянського городища.....	82
Калініченко В., Пивоваров С. Реконструкція круглих бляшок з Рідківецького археологічного комплексу VIII-XI ст.: до постановки проблеми.....	84

*Віталій Калініченко (Чернівці),
Любомир Михайлина,
Сергій Пивоваров (Київ)*

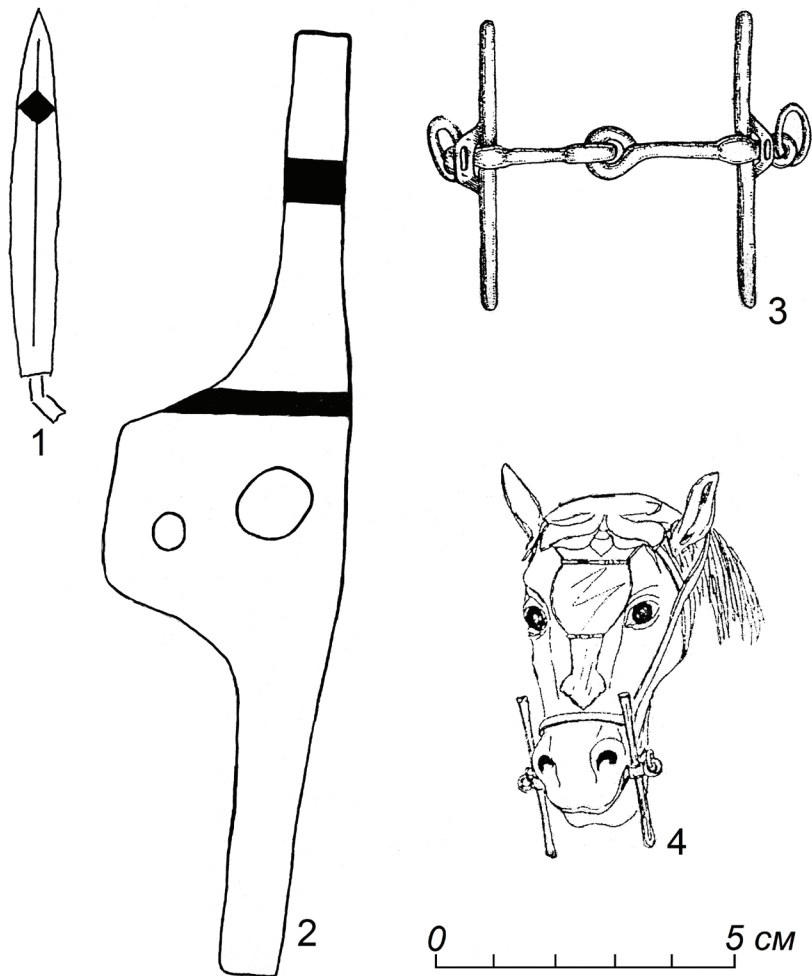
НОВІ ЗНАХІДКИ ПРЕДМЕТІВ ОЗБРОЄННЯ І СПОРЯДЖЕННЯ БОЙОВОГО КОНЯ З РЕВНЯНСЬКОГО ГОРОДИЩА

Однією із малодосліджених проблем минулого східнослов'янських племен напередодні утворення Київської Русі є військова справа. Обмеженість наративних джерел і порівняно невелика кількість археологічних знахідок затрудняють висвітлення комплексу питань стосовно еволюції та озброєння слов'янських воїнів. У зв'язку із цим кожна нова знахідка елементів зброї чи спорядження вершника і бойового коня на пам'ятках райковецької археологічної культури заслуговує на незаперечну увагу та публікацію.

Нещодавно, під час обстеження авторами відомої на Буковині пам'ятки слов'ян – Ревнянського гнізда поселень (VIII-X ст.) було виявлено дві металеві знахідки, які пов'язуються із військовою діяльністю його мешканців. Вони трапилися на території центральної площадки городища Ревно I в земляних заглибленнях (до 0,8 м глибини від сучасної поверхні), які утворилися в місцях корчування пнів.

Перша із них – залізний черешковий наконечник стріли (рис. 1, I), який був знайдений у північно-західній частині центральної площадки городища. Він має загальну довжину 6,7 см (довжина пера – 6 см, черешок обламаний, зберігся на довжину 0,7 см). Бойова частина стріли підпрямокутна у перетині, розмірами 0,4×0,4 см. Подібні стріли інколи називають «бронебійними». Вважається, що вони призначалися для пробивання кольчуг. Це перша подібна знахідка стріли такого типу з території городища. До цього тут знаходили лише листоподібні черешкові, а на поселені в уроч. Ріпа трапився трьохлопастний черешковий наконечник. Подібні наконечники стріл широко відомі серед кочівницьких старожитностей Східної Європи.

Інша знахідка була виявлена неподалік розкопаного Б.О.Тимощуком наземного житла з підвалом № 4. На віддалі 2 м на південь від споруди у ямі (діаметр близько 1,2 м, глибина 0,7 м) від корчування було помічено пляму іржі. Її розчистка дозволила виявити сильно коризований залізний предмет, який, після

Рис. 1. Наконечник стріли (1) та псалій (2) з Ревнянського городища; реконструкція вудил з прямими простими псаліями без орнаментатії (3) (за А. Кригановим); розміщення вудил з псаліями в бойовому спорядженні коня (4) (за А. Кірпічниковим); 3, 4 – масштаб не вказано.

проведення реставраційних заходів, виявився конструктивним елементом кінської вузди – псалієм. Це перша подібна знахідка зі слов'янських археологічних пам'яток регіону. Псалій (рис. 1, 2) виготовлений у вигляді прямокутного в перетині (1×1 см)

стержня довжиною 15,7 см, який посередині має трапецієподібне розширення «крило» чи «щиток» розмірами 5,5×4 см. В середній частині «крила» є два отвори діаметром 1 см (внизу) та 0,5 см (зверху). Такого типу псалії в історіографії називають «цвяхоподібними» чи «крилатими» та датують переважно IX-XI ст. Подібні псалії знаходять численні аналогії серед старожитностей салтово-маяцької культури (Верхньосалтівський, Маяцький, Красногорський, Сухогомольшанський могильники), матеріалів волинцівської культури (городище Битиця I), праболгарських поселень Криму (Руське), в Поволжжі (Чулківський могильник), на середньовічних пам'ятках Болгарії (Дуранкулак, Одерці, Добричко, Великий Преслав) та ін. (рис. 1, 3, 4).

Знайдений псалій був конструктивним елементом вузди, які передбачали нерухому фіксацію кілець на кінцях гризла, що дозволяло більш рівномірно й ефективніше управляти конем під час бою. Вперше такі псалії почали використовуватися кочівниками у VII-VIII ст., а потім поширилися серед середньовічного населення Східної Європи. Використання вузди із подібними псаліями в спорядженні бойового коня вважається свідченням існування професійних вершників. Варто відзначити, що раніше на Ревнянському (Ревне ІА) городищі було знайдено залізну шпору із відігнутими назовні петлями у вигляді гачків, що також свідчить про перебування на пам'ятці кіннотників.

Виявлені на городищі нові предмети озброєння дозволяють говорити про присутність тут професійних воїнів, що підтверджує висунуті положення про високий військово-соціальний рівень Ревнянського гнізда поселень серед слов'янських старожитностей регіону.

Віталій Калініченко (Чернівці),

Сергій Пивоваров (Київ)

РЕКОНСТРУКЦІЯ КРУГЛИХ БЛЯШОК З РІДКІВЕЦЬКОГО АРХЕОЛОГІЧНОГО КОМПЛЕКСУ VIII-XI ст.: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Прикраси епохи середньовіччя є важливою та яскравою категорією знахідок. Вони є цінним джерелом для дослідження цілої низки питань з минулого населення Центральної та Південно-Східної Європи. Їх вивчення дозволяє простежити ареал проживання окремих племен, реконструювати етапи та шляхи їх переселення,

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей IV міжнародного наукового семінару

м. Чернівці, 11 грудня 2020 р.

Комп'ютерна верстка – ***В.А. Калініченко***

*На обкладинці: поштівка із зображенням руїн
Цецинського замку в Чернівцях (XIX – початку XX ст.),
медальйон княжої доби з Чорнівського городища (2019 р.),
розкопки руїн мечеті XVIII ст. в Хотинській фортеці (2019 р.).*

